

Кравченко С. І. - заступник Голови Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИН

Розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетних напрямів для українського суспільства на сучасному етапі розвитку держави, про що зазначено в Засадах державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки, затверджених Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII, а тому актуальність теми дослідження є очевидною.

Дослідженням корупції та її проблематики у кримінальному праві займаються такі сучасні вітчизняні вчені: П. Андрушко, В. Борисов, О. Дудоров, К. Задоя, Н. Гуторова, В. Киричко, М. Мельник, В. Навроцький, В. Тацій, М. Хавронюк і багато інших.

У зв'язку з реформуванням національного законодавства, у тому числі й кримінального, положення Загальної частини Кримінального кодексу (КК) України зазнали змін та доповнень. Так, Верховною Радою України прийнято Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII, згідно з яким ст. 45 вказаного Кодексу доповнено приміткою, де наведено перелік корупційних злочинів.

Відповідно до зазначеної примітки, корупційними злочинами вважаються злочини, визначені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у разі їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² КК України. Тобто законодавець встановив вичерпний перелік злочинів, які є корупційними. Не вдаючись до ґрунтовного аналізу визначення поняття «корупційний злочин», можемо констатувати, що положення КК

Україні потребують системних і комплексних змін. Крім того, зауважимо, що науковці вже неодноразово звертали увагу на недосконалість згаданої норми.

Правовий орієнтир, сформульований у примітці до ст. 45 КК, має так зване спеціальне правове значення, оскільки законодавець у тексті закону України про кримінальну відповідальність встановив ряд обмежень щодо особи, яка вчинила корупційний злочин.

Так, нормативні приписи вказують, що особа, яка вчинила корупційний злочин, не підлягає звільненню від кримінальної відповідальності (виключення - у зв'язку із закінченням строків давності). Згідно з ч. 1 ст. 45 КК України, особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду.

Особа, яка вчинила корупційний злочин, не підлягає звільненню від покарання. Так, на підставі ч. 4 ст. 74 КК України особа, яка вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, може бути за вироком суду звільнена від покарання, якщо буде визнано, що з урахуванням бездоганної поведінки і сумлінного ставлення до праці цю особу на час розгляду справи в суді не можна вважати суспільно небезпечною.

Також особа, яка вчинила корупційний злочин, не підлягає звільненню від відбування покарання з випробуванням (статті 75-79 КК України). Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 75 КК України якщо суд, крім випадків засудження за корупційний злочин, при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, урахуовуючи тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи, дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням.

До того ж, ч. 1 ст. 79 КК України встановлено, що у разі призначення покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі вагітним жінкам або жінкам, які мають дітей віком до семи років, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі і особливо тяжкі злочини, а також за корупційні злочини, суд може звільнити таких засуджених від відбування як основного, так і додаткового покарання з встановленням іспитового строку у межах строку, на який, згідно з законом, жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною семирічного віку.

Згідно з п. 2 ч. 3 ст. 81 КК України, у разі вчинення корупційного злочину збільшено строки фактичного відбуття покарання при умовно-достроковому звільненні. Так, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване після фактичного відбуття засудженим не менше двох третин строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий

злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі, якщо особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона засуджена до позбавлення волі.

Крім того, у п. 2 ч. 4 ст. 82 КК України збільшено строки в разі заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, зокрема, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким можлива після фактичного відбуття засудженим не менше половини строку покарання, призначеного судом за корупційний злочин середньої тяжкості, умисний тяжкий злочин чи необережний особливо тяжкий злочин, а також у разі коли особа раніше відбувала покарання у виді позбавлення волі за умисний злочин і до погашення або зняття судимості знову вчинила умисний злочин, за який вона була засуджена до позбавлення волі.

Обмеження стосовно особи, яка вчинила корупційний злочин, встановлені й щодо застосування амністії та помилування. Так, ч. 4 ст. 86 КК України визначено, що особи, визнані винними у вчиненні корупційних злочинів, вироків стосовно яких не набрали законної сили, не можуть бути звільнені від відбування покарання, а особи, вироків стосовно яких набрали законної сили, - не можуть бути повністю звільнені законом про амністію від відбування покарання. Зазначені особи можуть бути звільнені від відбування покарання після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 цього Кодексу. Відповідно до ч. 3 ст. 87 КК України особи, засуджені за вчинення корупційних злочинів, можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 цього Кодексу.

Законодавець також у ч. 2 ст. 91 КК України передбачив, що зняття судимості до закінчення строків, визначених ст. 89 зазначеного Кодексу, не допускається у випадках засудження за умисні тяжкі та особливо тяжкі, а також корупційні злочини.

До того ж, неможливо призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання (ст. 69 КК України). Згідно з ч. 1 ст. 69 Кодексу, за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного суд, умотивувавши своє рішення, може, крім випадків засудження за корупційний злочин, призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу за цей злочин.

Отже, наведене свідчить, що вчинення особою корупційного злочину обмежує або виключає можливість застосування окремих інститутів кримінального права, що є обґрунтованим з урахуванням міжнародних стандартів у цій сфері. Причому окремі положення взагалі не відповідають принципу гуманізації і є проявом надмірної репресії, зокрема ст. 79 КК України, що виключають можливість звільняти від

відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років.

Незважаючи на реформування національного антикорупційного законодавства, на жаль, міжнародні організації констатують, що Україна й нині є найкорумпованішою країною Європи. Так, за даними Індексу сприйняття корупції, розробленого Transparency International, у 2015 році наша держава посіла 130 місце із 168 країн дослідження. Така ситуація переконливо свідчить про важливість і нагальність протидії корупції. Очевидним є і те, що положення національного антикорупційного законодавства потребують системного доопрацювання, у тому числі й положення Закону України про кримінальну відповідальність, оскільки безсистемність внесення змін до положень КК України негативно впливає на практику їх застосування.

Вочевидь кримінально-правовій політиці України на сьогодні не вистачає належного наукового забезпечення. Також слід урахувати, що політика держави у сфері запобігання та протидії корупції повинна бути спрямована на впровадження та ефективне використання заходів превентивного запобігання корупційним злочинам.